

FELSEFE VE BİLİM AÇISINDAN TÜRKÇE

Dr. Öğr. Üyesi Ayşegül DOĞRUCAN*
Doç. Dr. Mehmet Fatih DOĞRUCAN**

Öz

Öncelikle elinizdeki makale dilbilgisi çalışması değil, bir felsefe denemesidir. Bu çalışmanın metodolojisini belirleyen disiplin filoloji değil, felsefe üslubudur. O sebeple makale, bu makalenin dilsel manada varlık (ontoloji) ve bilgi (epistemoloji) hakkında, Türkçenin yetkin olup olmadığını açıklamaya çalışmakla meşgul olduğu bilinerek okunmalıdır. Birçok insan bunun ideolojik bir milliyetçilik faaliyeti olduğunu düşünebilir. Aslında bu çalışmayla hedeflenen şey, Türkçenin kendi kültürel kurgusu ve varoluşu hakkında hiç düşünülmemiş olduğunun keşfedilmesini sağlamak ve bu yolla yapısal (sentaktik) incelemelere hapsedilmiş anlam-bilimsel (semantik) dehlizlerini derinleştirerek antropolojik ve sosyolojik çalışmalara ışık tutabilmektir. Kim bilir belki bu yolla Türkçeye ait kelime ve cümle yapılarının, anlamlarının ve kullanımlarının zaman içinde uğradığı değişikliğin, bizlere tecrübeye dayalı bir tarih bilinci verip vermeyeceğini tartışmış oluruz.

Kelimelerin tarih içerisinde izlediği anlam değişiklikleri (pragmatiks), bize yeni bir tarih metodolojisi imkânı sunduğu gibi ait olduğu dilin arkeolojisini de yapma imkânı sağlar. Maalesef tarih bilincimiz, daimi olarak muzaffer olaylar ve diğer kültürler karşısında elde edilmiş birtakım başarılarından ele alınarak yorumlandığı için olgular yerine olaylar tarihiyle ilgilenmek zorunda kalıyoruz. Böylece dil-bilimsel manada kavramlarımızın tarihsel seyrini gözden kaçırmak, onun inşa ettiği düşüncelerimizin de seyrini gözden kaçırmak. O sebeple bu makalenin amacı Türk düşüncesinin belirginleşmesi açısından, olaylar yerine olgularla ilgilenmek ve tarihi süzgeç içinde düşüncüyü işleme biçimini berraklaştırarak, onun, felsefe ve bilim imkânı sağladığına dikkat çekmektir. Türkçe hakkındaki önyargıların da sebebini tahlil etmektir.

Çalışmamız böylece felsefe metodu gereğince yapılan bir araştırma olarak dil felsefesine Türkçeyi konu edinirken, Türk antropolojisi, Türk sosyolojisi, Türk kültür tarihi ve Türk düşünce tarihi gibi konularda yeni kelebek etkilerini muhtemelen yaratabilecektir.

* Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi, Türk-İslam Düşünce Tarihi Anabilim Dalı Başkanı.

** Akdeniz Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Felsefe Bölümü Öğretim Üyesi, Bilim Tarihi ve Felsefesi Anabilim Dalı Başkanı.

Anahtar kelimeler: Dil Felsefesi, Dilci Felsefe, Türkçe, Bilim Dalı, Felsefe Dili, Semantik, Sentaktik, Etimoloji, Dil Sosyolojisi.

Turkish In Terms Of Philosophy And Science

Abstract

First of all, this text is not a grammar study, it is a philosophical essay. The discipline that defines the methodology of this work is not the philology, but the philosophical style. Therefore, those who want to read, should obtain it by knowing that this article tries to explain whether Turkish language is competent or not, in terms of linguistic scope, about the existence (ontology) and knowledge (epistemology). Many people may think this is an ideological nationalist activity. Actually, the purpose of this study is to ensure it is discovered that no one thought about Turkish language's own cultural fiction and existence at all, and in this way to bring light to the anthropological and sociological studies, by deepening the semantic corridors imprisoned to structural (syntactic) examinations. Who knows, maybe in this way we will be able to discuss whether the changes in the meanings and usages of the words and sentence structures in Turkish in time provide us with a historical consciousness based on experience or not.

The changes in the meaning of the words along the history (pragmatics) not only provide us with the possibility of a new historical methodology but also the archeology of language. Unfortunately, our historical consciousness is always interpreted based on some successes obtained against other cultures or the victorious events; therefore, we have to deal with the history of events rather than the facts. Therefore, we fail to notice the historical course of our linguistic concepts, as well as the course of our thoughts built by them. Therefore, the purpose of this study is to deal with the facts rather than the events to make the Turkish thought explicit and to clarify the style of processing the thought in scope of the filter of history to draw the attention to how it provides the possibility for science and philosophy. Another purpose is to analyze the reasons of prejudice against Turkish language.

The paper's subject is Turkish in scope of the language philosophy as a study carried out according to the philosophical method, and it will possibly create new butterfly effects in subjects such as Turkish anthropology, Turkish sociology, Turkish cultural history and Turkish history of thought.

Keywords: Language Philosophy, Linguist Philosophy, Turkish, Scientific Language, Philosophical Language, Semantic, Syntactic, Etymology, Language Sociology.

1. Türkçe İle Bilim-Felsefe Mümkün mü?

Makalemize başlamadan önce, bu çalışmanın “*Bilim ve Felsefe Dili Olarak Türkçe*” isimli kitap çalışmamızın ana fikrini oluşturduğunu ve orada işleyeceğimiz konuları, tartışma sahasına sokma amacını güttüğünü söylemekte fayda bulunmaktadır. Çünkü dil felsefesi veya dil-bilim bağlamında birçok filoloji örneği çalışılmışken, Türkçe bu konuda sadece yüzeysel dil-bilim incelemelerine maruz kalmış, derinlikli çabalar da ideolojik olmak veya objektiflikten uzaklaşmak tehlikesiyle karşı karşıya kalmıştır. Açıkçası bu ortak makalemiz, hali hazırda üstünde çalıştığımız aynı konunun genişletilmiş ve detaylandırılmış halini ortaya koyma amacı güden kitap çalışmamızın ilk sergisi veya refleksif laboratuvarı olarak düşünölmelidir.

Türkçe ile felsefe ve bilim yapılıp yapılamadığı üzerinde defalarca tartışma yapıldığı, bazen orientalist bazen de din-egemen merkezli yapılarda bu tartışmanın sürdürüldüğü muhakkaktır. Ancak Türkçenin estetik bir dil olup olmadığı ve bu sebeple sanat dili olup olamayacağı da her daim tartışma konusuna olmuştur. Bu mesele defalarca sorgulanan, irdelenen bir meseledir ve hiç de öyle sadece modern zamanlara veya çağımızın son dönemecine ait bir sorun değildir. Aslında bu kadar geniş bir coğrafyada iletişim dili haline dönüşen ve varlığını diğer bir kadim kültür karşısında korumayı başarmış bir dilin yetkin olup olmadığını tartışmak, dil yetisinin içinde yetenek olup olmadığı konusunda ahkâm kesmek, sınırlandırıcı olmakla beraber *hi-story* ve *antropos*¹ sürecinin tarafı bir yaklaşımla gözden çıkarılması anlamına gelmektedir. Çünkü Adriyatik ve Çin Seddi arasında aktif olarak konuşulan ve dünya nüfusunun tahminen en az yüzde beşini oluşturan Türkçe konuşanların, kültür ve medeniyet örgüsünde üretiminin olamayacağını iddia etmek anlamına da gelmektedir. Türkçe, ait olduğu milletin göçerlik sosyolojisi sebebiyle de, tarihsel manada birçok dil ve kültür yapısıyla da ilişkiye girmiştir. Göçerlik sosyolojisi diyoruz, çünkü hayvancılık yoğun bir faaliyet ve genel bilimsel literatürler, Türkleri, bu manada tam zamanlı, ya da yarı zamanlı olarak göçer sosyoloji içerisinde tarif etmiştir. Mesela Gerard Chailand, Ortaçağ keşişlerinin verdiği bilgiye dayanarak Moğol ve Türk soylarını “*Göçebe İmparatorluklar*” eseriyle kitaba almıştır.² Daha bunun gibi pek çok örnek de verilebilir. Göçerlik sosyolojisini şu sebeple de vurguluyoruz. Genelde dünyadaki hakim medeniyet anlayışı, yerleşiklerin medeniyet yaratmış olduğu ön kabulünden hareketle Batı merkezli bir yaklaşıma sahiptir. Ancak medeniyetin en önemli vasıflarından birisi kültürler arası etkileşimin en üst seviyeye tırmanmış olması ve bundan dolayı ise kültürler arası üst aşamaya sıçrama, ilerleme gerçekleştirmiş olması, genel tanımlarda mutlaka kendisini hissettirir. Bu manda göçer sosyolojiler veya mekanı, coğrafyayı etkin kullanan kültürlerin sosyolojisinin medeniyet gelişimine en açık yapı olduğu fikri, en batıcı düşünce sisteminde bile kendisini örtük olarak hissettirmektedir. Özellikle sosyal antropoloji çerçevesinde sosyal evrim kuramlarını geliştiren düşüncelerde buna sıklıkla rastlamaktayız. Genelde sosyal evrimciler, birçok kültür yapısıyla karşılaşmış olan linguistik gelişimin, dil yetisinin en gelişmiş biçimine tekabül edeceğini öncül önerme olarak kabul ederler. Hatta kavramın resmine sahip olmaklık, farklı kültürleri bir arada tanıyan dillerin gelişimine de işaret eder. Kripke ve Putnam’ın *Natural-Kind Terms*³ olarak işaret ettiği bu mesele dil arkasındaki evrenselliğin de araştırılmasının bir gerekçesidir. Ancak söz konusu Türkçe olduğunda, bu öncül yaklaşımlar, bilimsel hâkimiyeti elinde tutan Batı merkezli yaklaşımlar tarafından ya yok sayılıyor, ya da Türkleri sınırlı bir göçerlik tanımına mecbur bırakan yaklaşımlar bizzat bunlar tarafından ön plana alını-

¹ Meselenin bir hikayesi olduğunu, belirli bir süreç sonunda hikaye edilebileceğini, insan etkinliğinin yarattığı tarih kavramıyla açıklamak için history kelimesini ayrıntı gösterdik.

² Gerard Chailand, *Göçebe İmparatorluklar*, Çev. E. Sunar, Doğan Kitap, İstanbul 2001.

³ Michael Morris, *An Introduction to the Philosophy of Language*, Cambridge University Press, Edinburgh 2007, s. 94.

yor. Böylelikle Türkçenin bilim, felsefe ya da sanat dili olup olmadığı meselesi de açık bir tartışma halini alıyor.

Türkçenin felsefe veya bilim dili olup olmadığı ile ilgili sorular ve bunlara ilişkin yorumlar asırlara yayılan bir tartışmanın, biriktirilmiş çekişmenin sonucunu olarak bugün de devam etmektedir. Bu konuya iktidar aracı olarak dili betimlediğimiz noktada değineceğiz. Ancak Türkçe hem bilim hem de felsefe dilidir. Sanat dili olarak da matematiksel hece biçimine uygun bir şiirsellikte olup, büyük ünlü ve küçük ünlü uyumu gereğince de *asonans*, birbirine benzeşen veya aynı ünsüz harflerin tekrarıyla da *aliterasyon*⁴ bir dildir. Türkçenin sondan eklemeli dil oluşu ve her eklemeye kendi köküne sadık kalarak karakterini kaybetmeksizin yeni anlamlar yakalıyor oluşu onun hem eklektik olarak farklı düşünceleri birbirine bağlayabiliyor oluşunu ve bu sebeple inter-disipliner çalışmalara yatkın oluşunu açıklar. Ayrıca sondan eklemeli dil oluşu ise artamlı manada genişleyen ve ilerleyen ancak bağlam ve bağıntıyı merkezinden hareketle kaybetmeyen matematiksel bir dil olduğuna, varlık ve ona ait bilgiyi ihtiva eden kavramların birbirleriyle ilişkisi ise onun felsefi bir dil olduğuna açıklık getirmektedir. Gerçi bu tespitler Türkçenin estetik biçimine dair önemli bir açıklama altyapısı oluştursa da, *sentaktik* olarak karşımıza çıkan bu ahenkten hareketle, Türkçede, *semantik* gelişimin mümkün olup olmadığı konusu esas göz atılması gereken sorunu oluşturmaktadır. Eğer bir dilde semantik gelişim, başka dillerden yapı, kavram veya biçim ödünç alınmaksızın kendi sentaks değişikliklerine bağlı olarak, kendi kurallılığı içinde gerçekleşiyorsa, burada, dilbilim çerçevesinde açıklayabileceğimiz mantık faaliyetleri ve mantığın ürünü olan felsefe de, Türkçe açısından ve bizzat Türkçenin içinden, mümkün hale gelmektedir. Böylece düşüncenin anahtarı bir lisan karşımızda belirlemektedir. Tabi ki, burada *yapısal* (sentaktik) açıdan gerçekleşen zıtlıklar veya benzerliklerin *anlam* (semantik) açısından da gerçekleşerek, terimlerin sentaktik yapısıyla semantik yapısının uyumundan ve bu uyumun linguistik tutarlılığından bahsetmeye çalışıyoruz.

Pekâlâ, sentaktik ve semantik zıtlıklar veya benzerliklerin uyumu derken neyi kast ediyoruz? Türkçede en belirgin durum, anlam açısından zıtlık taşıyan kavramların, yapısal olarak da bu zıtlığı desteklemesinden bahsediyoruz. Mesela “ölmek” kelimesi, ilk çağrışım anlamıyla herhangi bir şeyin varlıktan kesilme sürecini gösteren bir fiildir. Doğal olarak “yokluk” kavramının da hazırlayıcısı veya ilişkili fiilidir. Sentaktik olarak *ince sesli uyumu* ile ifade edilir. Varlığın ortadan kalkması ölüm, bu sürecin kendisi ölüş olarak söylenebilir. Ancak “olmak” kelimesi ise ilk çağrışım anlamıyla herhangi bir şeyin varlığa gelme sürecini gösteren karşıt fiildir. Tabiatıyla “varlık” kavramının da hazırlayıcısı ve onunla ilişkili bir fiildir. Sentaktik olarak *kalin sesli uyumu* ile ifade edilir. Herhangi bir şeyin varlığa geliş süreci de oluş kavramıyla ifade edilir. Bu, anlamsal zıtlığın yapısal ve estetik olarak da ifadesidir, yani varlık-yokluk zıtlı-

⁴ *Asonans*, şiir veya düz yazıda ahenk sağlamak için seçilen ünlü seslerin benzeşmesi veya tekrarı durumudur. Genelde aliterasyon ile beraber yapılır. *Aliterasyon*, herhangi bir düzyazı veya şiirde algı bakımından estetik söyleyiş biçimi yaratabilmek için seçilen bir yoldur. Tekerlemelerde, halk deyişlerinde sıklıkla kullanılır. Genelde kadim dillere has bir özelliktir.

ğının eylemlerle ifade edilmesi, *olmak ve ölmek* kavramlarının birbirine zıtlığının resmedilmesi, yapısal olarak biçim kazanmış gibi durmaktadır. Anlam zıtlığı, bu haliyle kalın ve ince sesli uyumu olarak kendisini göstermiş gibi görünmektedir. Buna inmek, çıkmak gibi zıtlıklar ve daha birçok zıtlıklar örnek olarak gösterilebilir. Bu durum akıl yürütme ve mantık önermeleri açısından sembolleştirme ve açıklama değeri taşımaktadır. Böylece Türkçe akıl yürütme disiplini ve mantık ilmi açısından gelişmiş bir gösterge ağına ve tutarlılık ağına sahiptir.

Türkçe, dil olarak ele alındığında, kendi mantık önermelerini ve akıl yürütme biçimlerini destekleyecek kadar gelişmiş bir kültürel alt yapıya sahiptir. Edat ve bağlaç yapısından ek-kök ilişkisindeki tutarlılığa kadar birçok noktada anlam açıklığını betimleyebilecek, apaçık tanım verebilecek yetkinliğe sahiptir. Bu da her milletin kendi kültürel alt yapısından ve onu lisana getirme biçiminden kaynaklanan milli düşünce sistemini açıklayacak, bir milletin kendi yapısından, antropolojisinden, sosyolojisinden, *ethnosantrik* çerçevesinden bahsedebilecek kadar, düşünsel manada sistematik bir dile sahip olduğumuz anlamına gelir. Hatta bu sistematik haliyle düşünüldüğünde, dışarıdan etki olsa dahi düşünce sistematigi bozulmaksızın, dışarıdan gelen herhangi bir eylemi doğrudan almak yerine onu Türkçe yardımcı fiiliyle Türkçeleştirebiliyoruz. Mesela istirham, rica gibi kelimeleri etmek yardımcı fiiliyle Türkçe içinde kullanıyoruz.

Açıkçası Türkçenin sistematize hali hakkında hep yapısal düşündüğümüz için anlamsal manada nasıl bir sistem olup olmadığı konusunda çok da ilgilenmiş değiliz. Türkçe ile düşünüyoruz, Türkçe düşünüyoruz, ama en büyük sorun, *Türkçe* üzerine düşünme kıtlığımızdan, dilimizin kendisi hakkında fikir sahibi olmayışımızdan kaynaklanıyor. Türkçe üzerinde birtakım ön yargılar söz konusu olduğu gibi, dilin sahiplerinin de yani biz Türklerin de kendine özgüvensizliği ve kestirmeciliği söz konusudur. Bu konu, dil-iktidar ilişkisi başlığı altında zaten belirginleşmektedir.

Türkçeyi kullanma kıtlığımızın sadece sosyolojik veya psikolojik değil, felsefi birtakım nedenleri de vardır. Mesela Türkçenin en büyük sorunlarından ilki, yaygın manada *kullanım* ile iletişim sağlayarak, *anlam* ile iletişim sağlama işini ikinci plana bırakmasıdır. Pekâlâ, bu ne demektir? Wittgeinstein'in ifade ettiği üzere çoğu zaman sözcüğün kullanımı, onun dildeki anlamı olarak anlaşılmıştır.⁵ Dil içerisinde herhangi bir kelimeyi kullanırken onun anlamına göre değil de "*kullanım*"na göre yararlanılmasının ön plana alınması ve anlamının genel olarak arka planda kalması, Türkçenin kullanıcıları açısından genel bir zihin tembelliğidir. Hâlbuki dilin kullanımıyla sınırlı kalarak anlamının zaman içinde içinin boşalması veya kelimeyi yerinde kullansak dahi, anlamını başka kelime öbekleriyle izah etmek konusunda donup kalmamız, gündelik Türkçeye ait kullanımsal yapının anlamsal Türkçeye olan ihtiyacı ortadan kaldırma neticesiyle alakalıdır. Fakat takdir edersiniz ki, toplumsal cehaletin en temel sebeplerinden birisi de dilin anlamına göre değil de "*kullanım*"na göre kendini gerçekleştiriyor oluşudur. Çünkü *anlam*, diğer anlamlarla tutarlı bir mantıklılık ilişkisi sergileyerek, ilerlemeci-gelişmeci bir kimlikle dili idame

⁵ L. Wittgeinstein, *Felsefi Soruşturmalar*, (Çev. D. Kanit), Küyerel Yayınları, İstanbul 2000, s. 36.

ettirebilirken, *kullanım* ise mevcut olan kavramların kullanımını koruyup bir sonrakine naklen aktarmaktan öteye hem gidemez, hem de kavramın zaman ve çağa göre gelişiminde anlamı ortadan kaldıran bir ezber kısırlığı yaratır.

Üst paragrafta bahsettiğimiz *anlam-kullanım* karşıtlığı da yine Türkçenin felsefe ile olan ilişkisinde açıklık kazanacaktır. Çünkü Türkçe anlam yerine kullanım ile idame ettirilmiş bir dil olarak, çoğu zaman felsefi ve bilimsel alt yapısı anlaşılammıştır. Dilde anlam ve kullanım karşıtlığının veya birbirinden farklı yönleri tezahür eden düşünce seyrini yaratmasının altında, dilbilimsel tartışmalarından bir tanesi olan *bağlam-anlam* ilişkisi olduğu da muhakkaktır. Dilin anlamlı ana biriminin tümcede mi yoksa sözcükte mi olduğu sorunu, dilde genel manada anlam-bağlam sorunu inşa eder.⁶ Bazen tümcenin kullanımsal olarak kazandırdığı anlam, sözcüğün kendisinin sahip olduğu anlamın tam zıttına yerleşebilmektedir. Mesela “*bitmek*” kelimesi, tükenmek, ortadan kalkmak, yok olmak gibi olumsuz referanslara sahipken, tümce içerisinde kullanış biçimi, onu, varlığa gelmek, ortaya çıkmak kavramlarıyla ilişkili hale getirebilmektedir. “*Yerden ot bitti.*” derken, *bitmek* kelimesi, bağlamın belirlediği bir anlama sahip olmuş olabiliyor. Gerçi “*bitmek*” kelimesinin birbirine zıt iki anlamı da refere edebiliyor oluşu, anlam-bağlam karşıtlığına iyi bir örnek olduğu kadar, Türkçenin de kendi anlam-bağlam ilişkisi üzerinde düşünülmesi gerekliliğinin zorunluluğunu bize göstermektedir. Bunu bu makalenin ön ayak olduğu kitap çalışmamızda daha genişletilmiş bir biçimde ele alacağız.

Türkçe dili çoğu zaman kısır *sentaktik* incelemeler ışığında ele alınmış ve dil-bilim standartları içerisinde kısmen *semantik* özellikle de *pragmatik*s kısmı daimi surette ya ihmal edilmiş ya da üstünde, felsefeden sosyolojiye inter-disipliner veri sağlayacak bir analitik olması konusunda çok da derinleşilmemiştir. Aslında bu durum Türk bilim anlayışının kestirmeciliği veya yüzeyselliği ile alakalı durumdur. Genelde Türk bilim anlayışı, asırlara yayılan medrese kültürünün akli ilimler yerine nakli ilimlere yönelmesiyle, özellikle Kanuni Sultan Süleyman döneminden sonra, *akil etme* yerine *nakil etme* üslubunu yerleştirmesi ile kısırlaşmaya başlamıştır.⁷ Bu durum ise bilimin bu kültür içerisinde insan kaynakları olarak kullanacağı toplumdan ve o toplumun lisanından kopma yaşamasına sebebiyet vermiştir. Çünkü *keşifler* veya *icatlar* bir kavrayış ve tasarlayış meselesidir. İnsanın kavrayışı veya tasarlayışı ise sözcüklerinden ve lisanından bağımsız değildir. Bu ise lisanın bilim ile ilişkisinde oynadığı temel rolü açıklayan durumdur.

Türkçe biçimsel açıdan sanatlı söyleyişe uygun bir dildir. Estetize olmuş bir vokalizasyon durumunun tarihsel süreç haritası dahi takip edilebilir. Özellikle ses değişikliklerinin çağdan çağa farklılığı, zaman içindeki farklı söyleyiş biçimlerine dönüşmesi, sosyal bilimsel ve düşünsel açıdan birçok veri sağlayabilecek zenginliktedir. Çünkü dil düşünceden bağımsız değildir.⁸ Bu durum

⁶ Muhtetin Bilgin, *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, s. 27.

⁷ Mehmet Fatih Doğrucan, “Cumhuriyet Dönemi Türk Modernleşmesinin Öncüleri”, *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu*, No. 96, Isparta, 20-22 Ekim 2008, s. 100-102.

⁸ Gonca Bayraktar Durgun - Haluk Yaman, “İdeoloji, Dil ve Sembol Bağlamında Medya ve Siyaset”, *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, 2017, s. 40.

zaman içinde anlam ve biçim ile uyumlu seslerin vücuda gelmesi ve düşünce-
nin yapısına uygunluğunun pekişmesiyle oluşur. O sebeple Türkçe, belagat,
retorik gibi güzel söyleyiş türlerinde kendine has sanatları olan bir dildir.
Şiirsel anlam bütünlüğü, kulağa hoş gelen seslerin tekrarı veya benzeşim gibi
birtakım incelikler barındırmaktadır. Bu inceliklerin matematik gerekçeleri ve
toplumsal tecrübe ile ortaya çıkan algı boyutu, bize birtakım sosyal veriler sağlayacaktır.
Türkçenin sesli uyumları, geçtiğimiz paragraflarda betimlediğimiz üzere sentaktik bir yapısalılık olarak anlamı gösterge halinde gösterebilmesi veya ona işaret edebilmesi, Türkçeyi kendi yapısı içerisinde belirli bir estetiğe yöneltmiştir. Uyaklı ve aliterasyonik söyleyişler, asonans ifadeler, farklı bir dil kullanan Türkçeye dışarıdan bakan herhangi bir kişiye, şiirsel ve ahenkli gelebilmektedir. Felsefede dilsel gelişim nominal durumlardan itibaren dikkat çekmiş ve nominalizm ile kavram realizminin dilsel çözümlemesi, modern felsefenin arkatipine dönüşmüştür. O sebeple Türkçede felsefe çalışmalarının özel adlara yönelmesi ve ondan sonra cins isimleri mercek altına kaçınılmazdır. Ancak bu çalışma maalesef ya yapılmamış ya da yetersiz düzeydedir.

“Türklerin ilk yazılı belgelerden itibaren farklı coğrafyalardaki orijinal metinlerden tespit edilebilecek tüm Özel Adlar üzerine yapılacak tarihi karşılaştırmalı bir inceleme araştırmacıların ilgisini beklemektedir.”⁹

Türkçe üzerine bu tip laboratuvar çalışmalarının eksikliği, entelektüel veri ihtiyacı hisseden felsefenin alakasını da Türkçe üzerine yoğunlaştıramamıştır. Ancak yine de felsefenin Türkçe kültürüne uzak durmasının en önemli sebeplerinden birisi, felsefenin Batı orjinli olarak kabul edilmesi ve batı orjininin ise felsefeyi medeniyet sonucu olarak açıklamasıdır. Felsefenin bir sonuç olarak eklenildiği medeniyetin nedenselliğine de aynı Batı orjinleri yerleşik olmaklığı oturtur. Türklerin göçer kültür olması ve medeniyet kavramlarının ise daimi olarak yerleşiklik ile ilişkilendirilmesi sebebiyle de Türkçe, hak ettiği ilgi ve bilimsel inceleme sahasına kavuşamamıştır. Türkçe bu noktada ileri gelişmişlik düzeyine sahip olamayacağı ön yargısıyla baş başa kalmıştır. Bu mesele aslında dil ve iktidar ilişkisinin gerekçelerini ele aldığımız noktada da dikkat çekmektedir.

2. İktidar Aracı Olarak Dil ve Türkçe

Asırlardır, felsefenin veya bilimin Türkçe ile yapılamayacağına dair birtakım dayatmalar, evvelinde Fars ve Arap kökenli iddialar, sonrasında ise Batı referanslı veya mukayeseli iddialar, günümüzün de buhranıdır. Bu iddialar, sadece Arap ve Fars kökenli olarak görülmemelidir. Çünkü en az Doğu kültürlerinin ideolojik yaklaşımı kadar, Batı kültürlerinin de ideolojik yaklaşımı söz konusudur. Onlar da Türkçenin İngilizce ya da Fransızca kadar bilim veya felsefe dili olmadığını düşünmektedir. Bu iddiaların sebebi aslında hegemoniktir. Çünkü diller birtakım aidiyetlerin betimleyicisidir ve bu aidiyetler aynı zamanda politik birer varlıktırlar. Doğal olarak milletlerin hâkimiyetini, üstünlüğünü, iktidarını tesis edecek olan şey ise, politik bir varlık olarak onun

⁹ Abdullah Kök - Suat Ünlü, “Türkçe İlk Kur’an Çevirilerinin Tamkılığında Toponomi”, *Türük Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 7, 2016, s. 43.

ne kadar üst bir kültür olduğudur. Yani aidiyetin en temel tasnifi olan kültür ve tanımları böylece üstünlük vasfı elde ederek politikleşen güç denkleminde yerini almaktadır ki, dil en açık kültür aleti veya yansıması olarak, en politik iktidar aleti haline dönüşmektedir. Böylece bilgi sahasının anahtarı olarak görülen ve çözümlenelerde bu ön kabul ile kullanılan lisanın gelişmişliği, bilime ve düşünceye yeterli düzeyde aracılık edip edemeyeceği kadar,¹⁰ doğrudan medeni olmakla ve etkinliği, yayılmışlığı üzerinden iktidar sahibi olmakla da ilişkisi olup olmadığı düşünülmüştür. O sebeple eski dünyanın kültürel farklılıkları ve yaşam biçimleri kendi iktidarlarını kurgularken bunu diplomasiye hâkim olmak açısından ele almışlar ve en önemli aracın ise lisan olduğunu fark etmişlerdi. O sebeple dil, bir devletin veya toplumun diğer devlet veya topluluğa hâkim olup olmadığının en bariz ölçütü olarak değerlendirilir.¹¹ Bu yüzden yerleşik toplumlar ile göçer toplumlar arasındaki çekişmede, yerleşik toplumların lehine, lisan faktörü ve kültürel gelişimler ön plana çıkartılmış, baskın göçerliğin iktidar baskısı hafifletilmeye çalışılmıştır. Çünkü göçerlik sosyolojisi, yerleşik sosyolojiyi çoğu zaman tarumar etmiştir ki, İbn-i Haldun dahi “*Mukaddime*”sini yazarken, bir yerleşik olarak bu tarihsel sürece maruz kalmış olma¹² kuramlarına sindirmiştir. O sebeple yerleşik kültürler kendi dilsel yapılarına vurgu yaparak, göçer kültür sosyolojilerinin baskın iktidarını ortadan kaldırmayı amaçlamışlardır. Bu yüzden Fars ve Arap kültürleri içerisinde yetişmiş olan entelijasiya örnekleri, Türkçenin değersizliğini, her fırsatta dile getirirken aslında Türkçenin değil, Arapça veya Farsçanın üstün olduğunu iddia etmeye çalışmışlardır. Asıl problem, gerek dinin etki gerçekliği olsun, gerek saray dilinin yani seçkinlerin, kendilerini halk dilinden ayrı kılmak için Arapça ve Farsçaya yönelmesi olsun¹³, fark etmeksizin, Türkçe dışındaki bu dillerin Türkçeye karşı üstünlüğü iddiasını, Türk kültürü içerisinde yetişmiş birçok kişi, maalesef, tarihselleşmiş ve diri tutulan propaganda sebebiyle kabullenmektedir. Aslında Türkçenin bilim dili olarak egemenlik ifade etme eksikliğinin sebebi, dilin kendisinden ziyade bu dili kullanan toplumlardır.¹⁴ Çünkü dili kullananlar, yani Türkçenin sahipleri, oluşturulmuş düşünce araçlarının kendisi hakkındaki bu propagandasına, yani Türkçenin gelişmemiş bir dil olduğu iddiasına karşı kayıtsız kalmışlardır. Gerçi bunun en önemli sebeplerinden birisi ilk bölümde açıkladığımız *anlam* ve *kullanım* çelişkisidir. Çünkü Türkçe konuşanların aydınları, aynı halk gibi,

¹⁰ Mümtaz Turhan, *Bütün Eserleri*, Altınordu Yayınları, Ankara 2019, s. 124-125.

¹¹ Orhan Özdemir, “Egemenlik ve Dil”, *Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2006, s. 13.

¹² Gaston Bouthoul, *Siyaset Sosyolojisi*, (Çev. Ali Türkay Yazıcı), Remzi Kitabevi, İstanbul 1968, s. 17.

¹³ Ortaçağda yönetim mekanizması kendisini yönetilenden ayırmak için daimi biçimde, halkın kullanmadığı bir lisana, lehçeye başvururdu. Mesela İngiltere Sarayı, halktan ayrı konuşmak için ağırlıklı olarak Fransızca konuşurken, Avrupa sarayları genelde Latinceyi tercih ederdi. Selçuklu devletinde bir dönem Farsça, Osmanlı’da ise Farsça Arapça karışımı Türkçe temeline dayanan bir Osmanlıca konuşuldu.

¹⁴ Nidai Sulhi Atmaca, “Bilim Dili ve Türkçe”, 2. *Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık Sempozyumu Bildiriler*, İstanbul 2004, <http://wvt.ulakbim.gov.tr/tip/sempozyum2/natmaca1.pdf>, (Erişim Tarihi: 27.11.2018).

kullandıkları dili kullanımsal olarak konuşuyorlar, anlamı üstünde çok durmuyorlar. Bu durum ise derinlikli bir tarihsel sürece sahip olan Türkçenin yetkinliğinin amiyane tabirle ıskalanmasına sebebiyet veriyor. Halk, hızlı ve devinimsel bir yaşamda kullanım ile sorunlarını çözerek zihnindeki resmi anlam yerine koyarak hızlı bir iletişim süreci sağlayabilir. Bu gayet normaldir. Ancak bu iletişimin çağlara güncellenmesi ve bu lisan ile derinlikli ilerlemenin gerekçesi kullanım yerine anlamdadır ki, bunun için halktan ziyade aydınların özel ilgi ve alakası gerekir. Türkçe konuşanların en büyük sorunu, aydınlarının dil ile ilişkisini biçimsel edebiyat ile sınırlı tutması ve kendi anlam bütünlüğü yerine diğer dillerdeki anlamlılığın yapılmış propagandasına kapılarak, kendi dili hakkında fikir sahibi olmaksızın, diğer dilleri kutsayacak derecede gerçekleştirdiği taraftarlığıdır. İster doğu perspektifi olarak, Arapça ve Farsça kutsaması olsun, isterse de Batı perspektifi olarak Latince veya herhangi diğer Gotik dilleri kutsama çabası olsun, bu durum birbirine zıt cenahtaki aydınlarımızın ortak sorunudur. Ancak Türkçenin diğer diller karşısında yetersiz olduğu iddiasının ilk kaynağı Batı değil, Doğu perspektifidir. Özellikle Farsça ve Arapça karşısında Türkçe propagandist bir tavırla değersizleştirilmeye çalışılmıştır.

Bu propaganda, yani Türkçenin Farsça ve Arapça karşısında yetersiz olduğu veya bu diller gibi *bilim* ve *sanat* dili olamadığı iddiası, asırlarca miras gibi, bazı *tarikat* veya *cemaat* yapıları üzerinden gelecek kuşaklara aktarılmaktadır. Yaptıkları kesinlikle bir bilimsel tespit veya kültürel derinlikli inceleme değildir, doğrudan siyasi bir iddiadır ve gerekçeleri ise hegemoniktir. Ancak baskın ve tekrarlanan iddialar arkasından Türkçenin bilimsel değerini inceleyerek cevap veren kitlenin azlığı, bu hegemonik iddiaların Türk kültüründe yetişmiş insanlarda dahi taraftar bulmasına olanak sağlamaktadır. Bu taraftarlığın sebebi de ideolojik tutum belirlemiş Batıcı veya Doğucu bazı düşüncelerin Türkçeye karşı mesafeli durarak, milli karakteri dışarıda bırakma çabasıdır. Kendi ulusunun dili ve kültürüne, ideolojik ele geçirilmişlik üzerinden kayıtsız kalan kitleler,¹⁵ dilin iktidar aracı olduğunun ya farkında değil, ya da başka dillerin muktedir olmasından rahatsız değildir.

Elbette bu durum karşısında, yani dilin iktidar aracı olarak kullanıldığını fark edip bu duruma çözüm arayan, az sayıda da olsa, refleksif manada tavır sergileyerek buna karşı argüman geliştiren, bunu çürütmek ve buna benzer dayatmaları reddetmek için çalışma vermiş olan Türk düşünürler de vardır. Kaşgarlı Mahmut (1008-1090) ve Ali Şir Nevaî'den (1441-1503) Ömer Seyfettin'e, (1884-1920) Ali Canip Yöntem'e (1888-1967) Nihad Sami Banarlı'ya (1907-1974) kadar çağlara yayılan düşünürler, edipler zinciri, Türkçenin, hem diğer diller karşısında üstünlüğü olup olmadığı hem de gerekli olup olmadığıyla ilgili olarak görüş bildirmişlerdir. Yine Türkçenin bilim, felsefe ve sanat dili olup olmadığı sorununu ortaya atan en temel kaygının yani anlam genişliği ve zenginliği sorununun üzerinde de tahlillerde bulunarak çalışmalar vermişlerdir. Ancak yine de bu konu, ya biçimsel ya da yüzeysel sınırlarda kalmıştır.

¹⁵ Fuat Bozkurt, *Türklerin Dili*, Cem Yayınevi, İstanbul 1992, s. XI.

Anlaşılabileceği üzere Türkçenin bilimsel ve felsefi yetkinliğinin derinlikli tahliline çok girilememesi veya girilmek istense de konunun ideolojik birtakım kısır saptamalardan öteye taşınmayışı Türkçenin diğer bilim sahalarıyla ilişkisini sınırlandırmıştır. Bunun başlıca sebebi, konunun sosyal bilimsel bir bütünlük yerine, dil-bilimsel analitik ile ele alınmasıdır. Böylece Türkçenin sadece dilsel etkinlik biçimi olarak ele alınıp, dil sınırlarının dışına çıkılmaksızın incelenmesi, konuya tutulacak projeksiyonu da kısırlaştırmıştır. Yani günümüz uzmanlaşma dayatmasının yarattığı tekelcilik sonucu *inter-disipliner* olarak incelenmesi gereken bu sahanın sadece *linguistik* manada ele alınması, sorunun temel kaynağını oluşturmaktadır. Böylelikle spesifik olarak sadece dil-bilimsel manada ele alınan dil bilimin kendisi analitik olmaktan öteye gidemeyerek, *holistik* manada bilimler arası bir çerçeve sunamamaktadır. Çünkü Türkçenin *bilim* veya *felsefe* dili olarak kullanılıp kullanılmayacağını tahlil edip üzerinde argümantasyon geliştirecek olan disiplin, sadece *dil bilimi* değildir. Sosyolojiden, sosyal psikolojiye, antropolojiden etimolojiye kadar birbirinden farklı birçok disiplinin bir araya gelip tartışma havuzu yaratması gerekmektedir ve bu açıdan bir bakırlık yani dokunulmamışlık söz konusudur. Böylece bu havuzdan taşacak olan olası birikimin de dil felsefesi metodolojisiyle tahlil edilmesi elzemdir. Kaldı ki, bu başarılabilirse, dil bilimi ve dil felsefesi birbirinden farklı birçok sahayı, düşüncenin anahtarının dil olması sebebiyle aydınlayacaktır. Yani antropolojik bir dil çalışması, kültür sahasından diğer sosyal sahalara kadar birçok düşünceyi hem evrensel hem de kültürel manada aydınlayacaktır. Mesela Türk kültürünün evrensel paydasıyla diğer insanlık biçimleriyle benzeştiği nokta veya diğerlerinden spesifik manada ayrıldığı nokta, şüphesiz ki, dilsel inceleme süreçleriyle belirginleşecektir. Böylece dilin kullanım biçimi, dizimi, dizilimi, öğelerinin sırası veya vurgusu, diğer kültürlerden benzeştiği veya ayrıldığı noktalarla belirginleşmesini sağlayacaktır. Bu konu *dil-düşünce* arasındaki ilişkiyi ve pratiği incelemeyi gerektiren başka bir makalenin detaylandırılmaya ihtiyaç duyulan konusudur.

Türkçe, geçmiş dönemlerden bu döneme kadar, aktif bir milletin yaşayan dili olmasına rağmen çoğu zaman sahiplerinin önemsizleşmesine mahkûm olmuştur ki, bunun sebebi çoğunlukla karşımıza iki temel gerekçe olarak çıkar. Bu gerekçelerden en güçlü olanı dini gerekçe, ikincisi ise medeniyet gerekçesidir. İlk gerekçeye bakacak olursak dinsel öğretinin belirli bir kültürün difüzyonu haline dönüşmesi göze çarpan açık bir gerekçe halini alacaktır. Dini öğretinin anlamlılığı, onun vücuda geldiği, izah edildiği ve kaleme aktarıldığı dil tarafından betimlenmiştir. Yani kabullensek de kabullenmesek de çoğu Müslüman kültür için anlamlılık meselesi Arapça tarafından belirlenmiştir. Gerek İslami öğretinin Arap coğrafyasında ortaya çıkışı ve Ashab'ın yani hedef kitlenin Arap oluşu, gerekse İslam dininin kendisinde izah etmeye çalıştığı meselelerin tüm evrenselliğine rağmen, öncelikle Arap toplumunun siyasi birliğini sağlایışı, İslam dininin Arap kültürüyle iç içe propaganda edildiği bir zemini oluşturmuştur. Bu sebeple İslamiyet açısından Arapça dilinin tartışılmaz bir ön kabulü oluşmuş, bugün bile birbirinden farklı dil ailesine mensup

Müslümanların, evrensel iletişim dili¹⁶ haline gelmiştir. Aslında Endülüs Emevileri'nin Hristiyan dünyaya bilim ihraç etmeye başlaması, özellikle Papa II. Silvester'in de Endülüs Emevileri'nin öğrencisi ve takipçisi pozisyonunda bulunması,¹⁷ Arapça'yı bilim dili skalasına taşımıştır. Çünkü Yunanca'dan Arapça'ya tercüme edilen çalışmalar, Arapça'dan da Latince'ye tercüme edilmiştir. Fakat bu çok önemsenen bir durum olmakla beraber esas kalıcılık hakkı çok fazla teslim edilmeyen Türkler sayesinde olmuştur. Çünkü Türklerin geniş coğrafyaya yayılan siyasal egemenlikleri ve hem doğuda hem de batıda kalıcı etkili hükümlerlikleri, İslamiyet merkezli ilim anlayışını benimsemekle birlikte Kur'an'ın aslını korumak adına Arapça kalışına titizlik göstermeleri, Arapça'nın kalıcı bir bilim dili haline dönüşmesini sağlamıştır. İslamiyet'i seçmesiyle birlikte bu dil, bilim dili olarak kullanılagelmiştir. Ama burada söylemeden geçemeyeceğimiz bir hakikat vardır ki, Kur'anî Arapça her ne kadar bilim dili olsa da, günümüz Araplarının kullandığı dilden çok farklıdır ve Kur'an diline de çok fazla vakıf değillerdir.¹⁸ Dinin belirleyici baskınlığı, dile geldiği lisanı da baskınlıştırmıştır. Bu sebeple Arapça, İslam dininin baskın şartına dönüşerek, kutsallık savunusuyla da kendini diğer dillere karşı, yorumsanan Arap-İslam sayesinde dayatmıştır. Gerçi Türklerin ilk Müslüman olduğu döneme bakacak olursak, Arapça bu kadar baskın değildir. Türkler daha çok İslamiyet'i tanıdıkları ilk lisan üzerinden tanımaya başlamışlardır ki, bu sebeple, İslam terminolojisinin, birçok kavramı Türkler için Farsça kökenli bir ifade tarzına sahip olmuştur. Mesela namaz, oruç gibi kavramlar Arapça değil Farsçadır. İslam dini üzerinden Türk diline karşı ilk difüzyon Farsça üzerinden gelmiştir.

Türkçe Şii ve Sünni İslam anlayışlarının cenderesinde de kalmıştır. Sünni anlayış tarafından dayatılan, Peygamber'in lisanı ve onun kıraat biçimi ya da tarih içerisinde kabul görmüş ve gelenekselleşmiş kalıplar karşısında Arapça'yı oldukça avantajlı duruma getirmiştir. Diğer yandan ise Şii kültürün yayılım gösterdiği coğrafyada Farsçanın yerleşik bir kültür dili olması, yine Türkçe karşısında Farsçanın avantajlı olmasını sağlamıştır. Yani öyle, Türkçe karşısında sadece Arapçanın hâkimiyeti söz konusu değildir. Farsçanın da hâkimiyeti söz konusudur. Mesela Türkçe konuşurken "Allah" kelimesinin karşılığı Farsça olarak "Hüda" denilmesi bir rahatsızlık yaratmıyorken, "Tanrı" denildiği anda rahatsızlık bildiren itirazlar hemen ön plana çıkmaktadır.

Türkçeye yapılan saldırıların arka planında ideolojik ve kültürel bir örgütlenmişlik varken bu saldırıları mümkün hale getiren bir cehalet ve bilinçsizlik de söz konusudur. Mesela Allah kavramını Tanrı ile ifade etmeye yönelik en bariz itiraz sebepleri arasında TRT'nin yayın politikası da etkilidir. Şöyle ki; TRT tek kanallı dönemlerde dışarıdan film getirip çeviri faaliyeti yaptığında Hristiyanların kendi dilinde yaratıcıya denk gelen ifadesini çevirirken, "Tan-

¹⁶ Mehmet Çoğ, "Celal Nuri'de İslam Birliği Arayışı", *KTÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, S. 14:1, 2009, s. 102.

¹⁷ M. Zuccato, "Gerbert of Aurillac and a Tenth-Century Jewish Channel for the Transmission of Arabic Science to the West", *Speculum JSTOR*, Vol. 80, No: 3, 2005, s. 742.

¹⁸ Musa Alp, "Farklı İki Açıdan Arapça: Fusha ve Avamca", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 2, 2011, s. 88.

rı” sözcüğünü seçmesi, bu kelime üzerinde olumsuz etki bırakmıştır. Bugün Anadolu’nun herhangi bir yerinde eğitim seviyesi düşük bireylere sorduğunuzda, “Tanrı” kelimesinin Hristiyanlar veya kâfirler tarafından kullanıldığını, sizlere iddia edeceklerdir. Bu algısal yanılmadır. Çünkü dış dünyayı ağırlıklı olarak televizyonlardan tanıyan millet, o televizyonlarda rahipler veya keşişler konuştuğunda yaratıcılarından “Tanrı” adıyla bahsedildiğini duyduğu anda bunun çeviri olduğunu çok fark etmemiştir. Ancak aynı televizyonlar, ısrar ile İslam söz konusu olduğunda “Allah” kelimesini seçici olarak kullanmışlardır. Bu sebeple Türkçe kavramlar algısal olarak yadsınacak derecede hor kullanılmıştır. Ancak Tanrı konusunu felsefi kavram arkeolojisi ile sorguladığımızda son derece dolu bir kavram olduğu gerçeğiyle karşı karşıya kalmaktayız ki, bu da apayrı bir çalışmanın konusu olarak kitabımızda detaylandırılacaktır. Konuyu dağıtmamak adına burada bırakıyorum.

Bugün, mesele İslam olduğunda Arapça kullanılması gerektiği konusunda, bizleri defalarca ihtar edenler, İslami terminolojimizin önemli bir kısmının Farsça olmasına herhangi bir itiraz dili geliştirmemiş görünmektedirler. Bu durum açık bir biçimde Türkçeye karşı takınılmış örgütlü bir tavrın ispatını oluşturuyor. Asıl sorun, bu tavır kimler tarafından ve hangi amaçla diri tutuluyor? Türkçenin başına gelenler asırlara yayılan bir refleks ve savunma tarzını da benzer biçimde karşımıza çıkardığına göre, bu yanlış anlama neden giderilemiyor? Yahut Türkçe konuşanlar arasında diğer kültürlerin temsilciliğini, bayraktarlığını bilerek ya da bilmeyerek yapan gruplar mı var? Aslında bunlar bambaşka bir incelemenin ve şüphenin konusu... Bizim esas ilgilendiğimiz mesele kadim bir milletin, göçer sosyolojisiyle bu kadar dış etkiye açıkken hangi şartlar sebebiyle kendisini koruyabildiği, dilin bunda etkin olup olmadığı, dil sosyolojisi ve dil felsefesi bağlamında incelenip incelenemeyeceği meselesidir. Ancak yine de bundan sonraki bu makaleyi takip eden ilk çalışmalarda bu meselenin gündeme alınması ve üstünde düşünülmesi elzemdir. Ancak yine de makalemizin asli konusunu bu sorun, yani hangi ideolojik alt yapı ve gerekçelerle karşı çıktıkları sorunu oluşturmamaktadır. Sadece karşı çıkanlara rağmen bir cevap verebilme amacı taşıdığımız için, onları red etmek manasında muhattap almak zorunda kalmaktayız. O sebeple Türkçenin yetersizliğini iddia edenlerin gerekçelerini anlarsak, hatalarını da böylece daha rahat göstermiş olacağız.

3. Türkçeye İdeolojik Bakış

Türkçenin dil felsefesi veya dil sosyolojisi bağlamında eksik kalmasının en önemli sebeplerinden birisi de, sadece karşısında onu baskılamaya çalışan, Doğucu veya Batıcı girişimler değildir. Aynı zamanda Türkçeyi savunmak veya yüceltmek adına ortaya çıkan birtakım düşünceler de buna sebebiyet vermiştir. Mesela dilde devrimcilik adına dilde sadeleşmeyi yanlış bir biçimde ideolojik olarak algılayıp buna taraftar olanlar, yıllar içinde Türkçeyi zenginleştiren birçok kelimenin artık geldiği dilsel özellikleri kaybederek Türkçeleştğini gözden kaçırmışlardır. Bunu garpcılık veya milliyetçilik metodolojisiyle açıklamanın da imkanı yoktur.¹⁹ Çünkü milletler, Batı materyalizminin kıs-

¹⁹ Turhan, a.g.e., s. 124.

kacındaki milliyetçilik akımlarının tarif ettiği üzere tek bir nesilin tarihselliği değildir, nesillerin birbiriyle defalarca kaynaşmasıdır.²⁰ Bu bakış açısı, millet kavramının materyalize edilemeyecek veya genetik basitliğe indirgenemeyecek kadar kültürel ve medeni boyutları olduğunun bir açıklamasıdır.

Aslında yukarıda değindiğimiz tür radikalleşme veya taraftarlık, dilde sadeleşme hareketinin yanlış anlaşılması veya yorumlanmasıyla da alakalıdır. Böylece dili sadeleştirmek adına uydurma arayışlar veya halkın vokal estetiğinden yoksun terminoloji icatları da Türkçenin tarihsel devinim ve yetkinliğini gözden uzaklaştırmıştır. Aslında Türkçede sadeleşme meselesine eylemler yani fiiller derecesinde bakıldığında, yabancı dilden geçmiş olan fiillerin olmadığını göreceğiz. Yabancı dille alakalı fiiller dahi, geldiği dilden isim veya sıfat halinde alınıp “*etmek, olmak*” gibi Türkçe yardımcı fiilleriyle Türkçeleştirilmiştir. Bu pencereden bakıldığında, olay ve olgu yani eylem ve gerçeklik arasındaki ilişkinin betimlenmesinin felsefi bir hadise olduğunu ve bunun için ihtiyaç duyulan eylemselliğin ise bizzat Türkçe veya Türkçeleştirilmiş eylemler ile zorunlu olarak ifade edildiğini fark ederiz. Çünkü felsefenin en önemli gelişim evresi ve başlangıç ilkeleri yüklem mantığı ile alakalıdır ve yüklem ise, Türkçe için ağırlıklı olarak fiil çerçevesinde betimlenen bir bağlam durumudur. Meseleye örnek verecek olursak “*istirham*” veya “*memnun*” kelimeleri tek başına kullanılmamaktadır. Mutlaka etmek veya olmak gibi yardımcı fiil ile yüklem haline dönüştürülmektedir. En sona aldığı zaman eki bu sayede mutlaka Türkçe zaman kiplerinden birine tekabül etmektedir ki, eylem durumu mekânı, zaman kipleri ise zamanı refere ederken, anlamın iki temel sacayağı zaman ve mekân kavramları bu sayede sadece Türkçenin kendi içinden anlam kazanmaktadır.

Sonuç

Türkçenin dil-bilimsel çalışmaların tekeline sınırlanması gerektiği kadar, dil-bilimsel çalışmaların da yapısal incelemelerden daha fazlasına yönelmesi elzemdir. Dil-bilimsel manadaki yapısal çalışmalarla sınırlı olan Türkçe incelemeleri o manada da sadece yüzeysel bir kısırlıkla ya da ideolojik baskıların veya karşısında vücut bulan ideolojik savunuyu içeren bir taraftarlıkla karşı karşıyadır. Bu ise Türkçenin derinliğini anlamamızı sağlayacak olan objektif sahadan bizleri uzak tutmaktadır. Bu manada Türkçe üzerine yapılan tartışmaların bundan öteye gidemeyeceği algısı oluşmakta ve böylece Türkçenin bilimsel veya sanatsal yeterliliği, felsefi derinliği ise tartışmaya açılmaktadır. Bunu anlayabilmenin yolu ise, Türkçenin sentaktik ve semantik arasındaki ilişkiyi incelemek, pragmatiks çerçevesini çözümlemeye çalışmak, özel etimolojik araştırmalarını yapmak, elde edilen verileri temel sosyal bilimlerle alakalandırıp tekrar incelemek elzemdir. Türk’ün bireysel anlam dünyasından toplumsal anlam dünyasına kadar alakalanan dilsel süreç hem psikolojik, hem de sosyolojik araştırmayı zaruri kılarken, bunun mitolojiden, basit inançlara, prensiplerden örgütlü dinsel tavırlara kadar bir algı dünyası oluşturacağı muhakkaktır. O sebeple ahlatan, ilahiyata, iletişimden antropolojiye birçok saha

²⁰ Turhan, a.g.e., s. 125.

dil felsefesi veya dilci felsefe bağlamında incelenecek bir Türkçe laboratuvarına ihtiyaç duymaktadır. Eş ve meslektaş olarak kafamızdaki 10 yıllık bir muhasebeyi kitap çalışması olarak masaya yatırdık ve orada detaylandırıyoruz. Ancak bununla ilgili müphemeye dönüşecek veya kamuoyu ilgisiyle destek veya reddiye ihtiyacı duyduğumuz noktada da bu makaleyi kaleme almış bulunuyoruz.

Sonuç olarak Türkçede zaman ve mekan incelemelerinin yapıldığını görüyoruz ancak *diyalektik* çerçevede veya *soyutlama* metodolojisiyle ya da herhangi bir mantık-bilim incelemesiyle Türkçe araştırmalarının yapıldığını çok sık göremiyoruz. Batı dünyasının kendi dillerindeki derinliği ve iletişim medeniyetini anlamak için çözümlenmek zorunda olduğunu düşündüğü anlam-bağlam ilişkisi, Türkçe için berraklaşmalıdır. Eğer Türkçe taraftarlığı yapılacaksa da, bu amatör ve entelektüelmiş gibi görünen bir faaliyet ile değil en azından dilci felsefe (dil felsefesi değil) diyebileceğimiz ve metodolojisi olan bir etkinlik ile yapılabilmelidir ki, bu, metod geliştirmiş her bakış açısının bilimselleşme eğilimine de işaret eden bir şey olarak, Türk olsun ya da olmasın her bilim adamına veri sağlayacak kadar, Türkçe ve ona ait meseleleri evrenselleştirebilsin. Evrenselleşince ne olacaktır? Türkçenin ideolojik olarak baskılanımı karşısında kadim bir kültürün derinliği mevzi kazanacak ve belki de medeniyet yorumları, yerleşikler kadar göçebe kültürlerin de sonuçlarında sosyal bilimsel devinim aramaya başlayacaktır.

Kaynaklar

Kitaplar

BİLGİN, Muhittin: *Anlamdan Anlatıma Türkçemiz*, T.C. Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.
BOUHOUL, Gaston: *Siyaset Sosyolojisi*, Çev. Ali Türkay Yazıcı, Remzi Kitabevi, İstanbul 1968.

Bozkurt, Fuat: *Türklerin Dili*, Cem Yayınevi, İstanbul 1992.

Chailand, Gerard: *Göçebe İmparatorluklar*, Çev. E. Sunar, Doğan Kitap, İstanbul 2001.

Morris, Michael: *An Introduction To The Philosophy of Language*, Cambridge University Press, Edinburgh 2007.

TURHAN, Mümtaz: *Bütün Eserleri*, Altınordu Yayınları, Ankara 2019.

WITTGENSTEIN, L.: *Felsefi Soruşturmalar*, Çev. D. Kanit, Küyerel Yayınları, İstanbul 2000.

Makaleler

ALP, Musa: "Farklı İki Açıdan Arapça: Fusha ve Avamca", *Çukurova Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Cilt: 11, Sayı: 2, 2011.

ÇOĞ, Mehmet: "Celal Nuri'de İslam Birliği Arayışı", *KTÜ İlahiyat Fakültesi Dergisi*, Sayı: 14:1, 2009.

DURGUN, Gonca Bayraktar - YAMAN, Haluk: "İdeoloji, Dil ve Sembol Bağlamında Medya ve Siyaset", *Akademik Hassasiyetler Dergisi*, Cilt: 4, Sayı: 7, 2017.

ÖZDEMİR, Orhan: "Egemenlik ve Dil", *Dil ve Edebiyat Dergisi*, Cilt: 3, Sayı: 1, 2006.

KÖK, Abdullah - ÜNLÜ, Suat: "Türkçe İlk Kur'an Çevirilerinin Tanıklığında Toponomi", *Türk Uluslararası Dil, Edebiyat ve Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 4, Sayı: 7, 2016.

ZUCCATO, M.: "Gerbert of Aurillac and a Tenth-Century Jewish Channel for the Transmission of Arabic Science to the West", *Speculum JSTOR*, Vol. 80, No: 3, 2005.

Bildiriler

ATMACA, Nidai Sulhi: "Bilim Dili ve Türkçe", 2. Sağlık Bilimlerinde Süreli Yayıncılık Sempozyumu Bildiriler, İstanbul 2004, <http://wvt.ulakbim.gov.tr/tip/sempozyum2/natmaca1.pdf>, (27.11.2018).

DOĞRUCAN, Mehmet Fatih: "Cumhuriyet Dönemi Türk Modernleşmesinin Öncülleri", *Uluslararası Türkiye Cumhuriyeti Sempozyumu*, Isparta 20-22 Ekim 2008.